Schouwen-Duiveland

4 Natuur, Landbouw

Proefpolder Dijkwater

De scheidslijn tussen natuur en akkerbouw op Schouwen-Duiveland is hard. De akkerbouwers, die ons voedsel produceren, zitten klem in het landbouwsysteem; natuurbeheerders constateren verdere achteruitgang van planten- en dierenleven. Verzilting en een stijgende zeespiegel bedreigen natuur én landbouw. Hoe moet het verder met Schouwen-Duiveland? En wat betekent dat bijvoorbeeld voor natuurgebied Dijkwater en zijn omgeving?

Een fijnmazig netwerk van sloten, bermen en dijken is de basis van een gezond landschap.

Betrokkenen:
Zijaanzicht Landschapsarchitecten + Sandra Schuit, Titia Hajonides, Ellen Krutwagen.
Grauwe Kiekendief Kenniscentrum Akkervogels + Niels Godijn.
Staatsbosbeheer + Jan Janse.

Analyse

‘Een beter samenspel tussen productieland en een natuurlijke omgeving voor planten en dieren vervaagt het contrast tussen landbouw en natuur.’

Akkerbouw
11.000 ha, de helft van het eiland, is in gebruik als akkerland.

Natuur
Een mager natuurnetwerk van natuurgebieden en enkele waardevolle dijken.

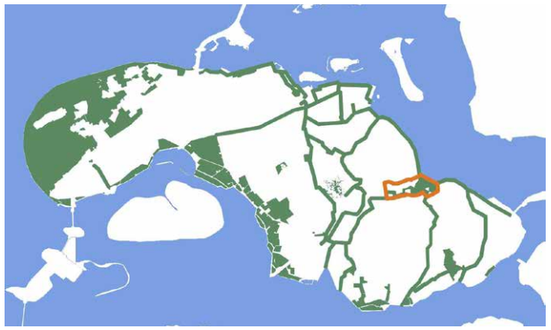

Historie
Schouwen-Duiveland bestaat uit 48 oude en nieuwe polders.

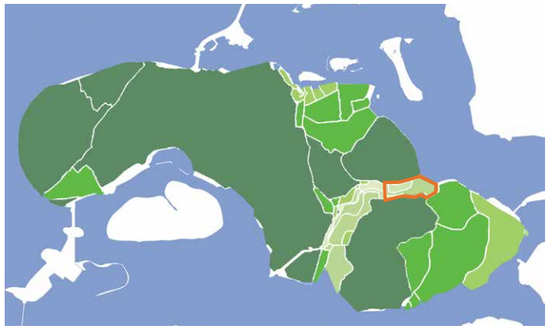

Zoete infiltratie - zoute kwel
Het oude land van Schouwen en Duiveland verzilt.

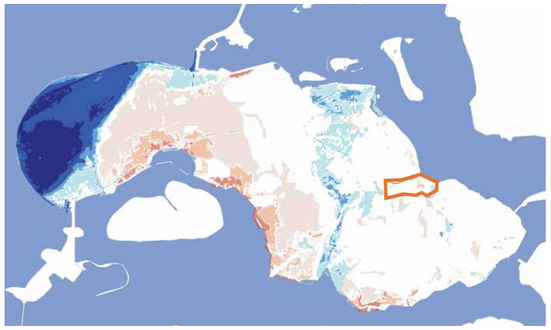

Achtergrond & vertrekpunt
Schouwen-Duiveland ligt grotendeels op en onder zeeniveau; een lappendeken van oude en nieuwe polders, omringd door zout water. Drie eilanden en een reeks geulpolders zijn na de watersnood van 1953 herverkaveld en een grootschalig toonbeeld geworden van het credo ‘nooit meer honger’. Op de Noorddijk zie je aan de ene kant natuurgebied het Dijkwater en aan de andere kant weidse kleigronden die tot ‘s werelds beste akkers behoren. In Nederland kleuren we niet buiten de lijntjes, natuur en landbouw hebben hun eigen plek. De boer teelt aardappelen, tarwe en bieten voor de wereldmarkt, kampend met een tekort of teveel aan water, dalende marges en verziltende klei. De natuurbeheerder telt krimpende populaties en ziet de harlekijn-orchis door droogte bedreigd. Al decennia gaat het voor beiden achteruit, alle pogingen goed rentmeester te zijn ten spijt.

Inzichten
Met het watersysteem dat na 1953 is aangelegd kon water snel worden afgevoerd. De oplossingen van toen werken alleen niet voor de problemen van vandaag en morgen. De afvoer van zoute kwel over lange afstanden draagt bij tot de verzilting. Technische oplossingen, zoals een grote ringwaterleiding, bieden geen structurele oplossing voor een weerbaar en gezond landschap. Het onderzoek naar een kilometers lange zoetwaterbuis roept de vraag op of investeren in landschap niet zinvoller is. Richt je de aandacht op het landschap en het watersysteem, dan blijkt het mes aan meerdere kanten te snijden. De nood is hoog, maar Schouwen-Duiveland stond eerder voor immense uitdagingen. De bereidheid samen aan de slag te gaan is voelbaar.

Visie

Interpretatie opgave
De belangen van natuur en akkerbouw vinden elkaar in een gezond landschap. Het beheer extensiveren en ruimte maken voor het vasthouden van zoet water zijn twee sleutels tot een gezond landschap en relatief eenvoudig te verwezenlijken. Daarnaast vragen structurele problemen in het watersysteem om slimme aanpassingen. ‘Groot denken’ over een strategie voor Schouwen-Duiveland en daarna met elkaar spreken over ‘klein doen’; zo ontstaat ruimte voor constructieve samenwerking.

Aanvliegroute
Wij spraken naast zes akkerbouwers en zes natuurbeheerders met mensen van gemeente, provincie, waterschap, proefboerderij De Rusthoeve en kennisinstellingen. We verzamelden zo veel kansrijke initiatieven, onderzoeken en samenwerkingen op kleine schaal. Het viel ons op dat partijen elkaar nog niet structureel weten te vinden. Een breed gedeeld perspectief ontbreekt bovendien, maar in de een-op-een gesprekken vonden we daarvoor wel de grondstof. Een strategie met concrete handvaten helpt ieder die op eigen wijze wil bijdragen aan verandering. Onze inzichten bespraken we op een bijeenkomst met onze gesprekspartners.

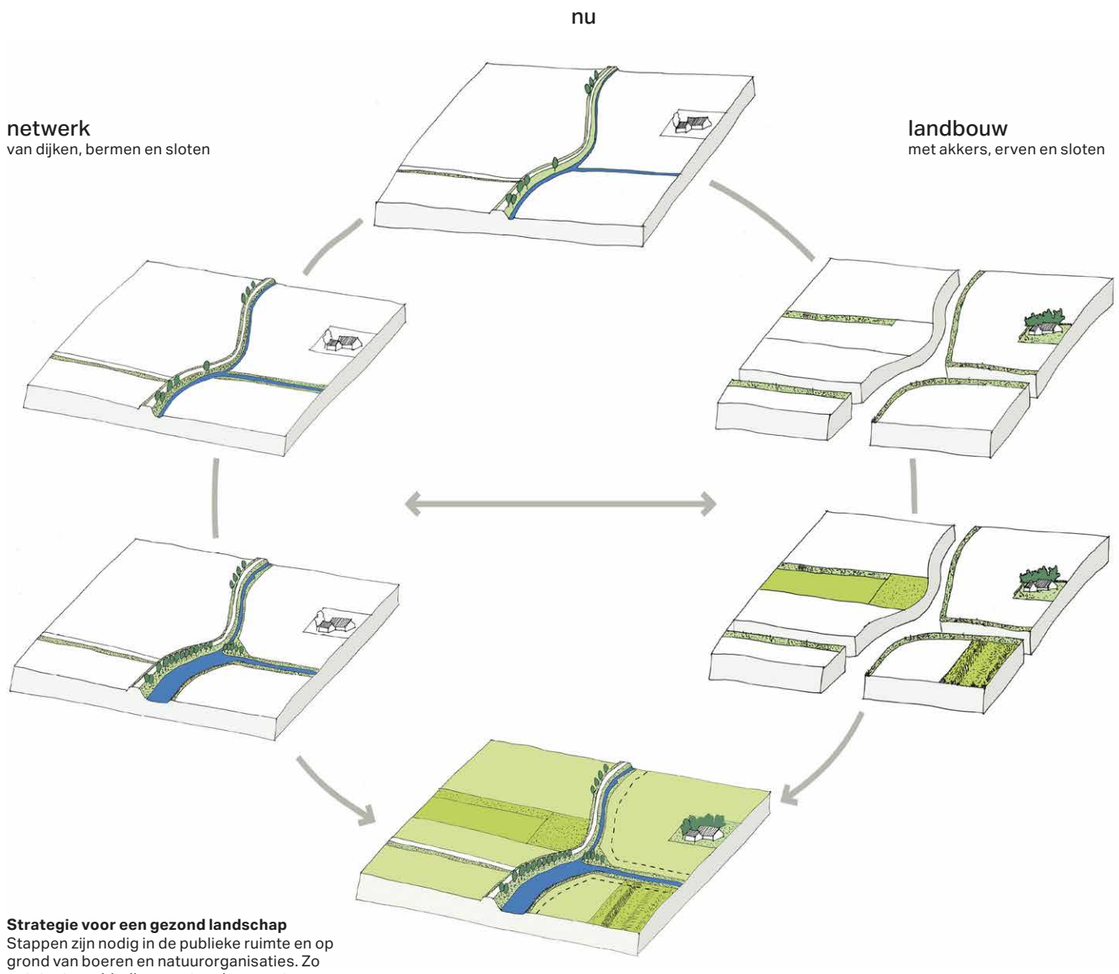

Strategie voor een gezond landschap
Stappen zijn nodig in de publieke ruimte en op grond van boeren en natuurorganisaties. Zo ontstaat een biodivers netwerk van watergangen, dijken en wegen waarbinnen boeren in zones rond watergangen en dorpen minder spuiten en op wisselgronden experimenteren.

Uitwerking

De Grevelingen en Dijkwater zijn gebaat bij gezond achterland, want het natuurnetwerk is momenteel te grofmazig. Een immense stap kan worden gezet door het beheer van de vele kilometers slootkanten, dijken en wegbermen te extensiveren. Een gezond netwerk zou een publieke taak moeten zijn, in het geval van Schouwen-Duiveland van het waterschap. De haarvaten van het eiland, de secundaire sloten, zijn goede plekken om zoet water vast te houden. De vereiste aanpassing van het slootprofiel is ook in het belang van de boer en maakt het netwerk nog robuuster. Scheiding van een zoet en zout watersysteem vraagt per gebied hydrologisch onderzoek. De ingrepen verschillen per plek.
Zo ontstaan leefgebieden voor plaagbestrijdende en bestuivende soorten, bondgenoten van elke akkerbouwer die alternatieven zoekt voor insecticidengebruik. Maaisel kan blijven liggen of gedeeltelijk worden omgezet in compost of bokashi, in samenwerking met individuele boeren of De Zonnestraal (Agrarisch Schouwen-Duiveland). Veel akkerbouwers zijn al begonnen hun bedrijven te verduurzamen. Ze laten stoppels staan, passen niet-kerende grondbewerking en overblijvende groenbemesters toe om het watervasthoudend vermogen van de bodem te vergroten. Naast het verbeteren van de bodemgezondheid ligt het op hun weg kunstmest en bestrijdingsmiddelen te beperken en het bouwplan te verruimen.
Het helpt als dat geleidelijk kan. Laat hen experimenteren op wisselgronden, tegen gunstige voorwaarden verpacht door provincie of waterschap, en in de zones langs de sloten. Rond natuurgebieden en dorpen kan in mengzones het telen zonder gewasbeschermingsmiddelen getest worden.

De acht B's voor een gezond landschap;

Beheer dijken door begrazing.

Bemesting met compost of organische mest.

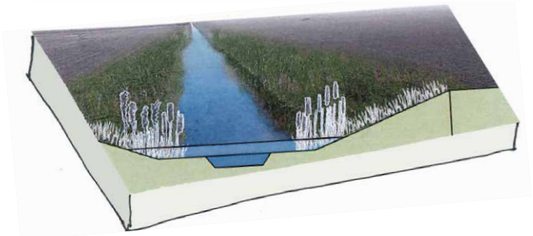

Bewaar zoet water door verbreden watergangen met natuurvriendelijke oevers.

Gezonde bodemgesteldheid door gebruik vaste rijpaden. Niet ploegen en stoppels laten staan.

Beplant en verruig overhoeken.

Bescherming gewassen door natuurlijke plaagbestrijding.

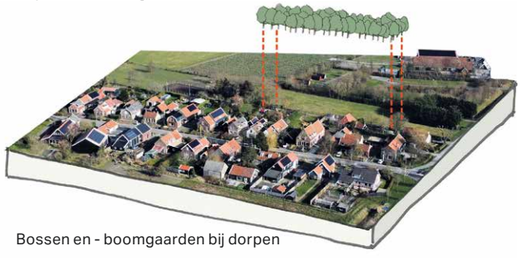

Bossen en - boomgaarden bij dorpen

Bouwplanverruiming: meer gewassen, minder hakvruchten.

What's next?

'Gebiedsstudies boren iets belangrijks aan; de lol en trots om het samen te doen.'

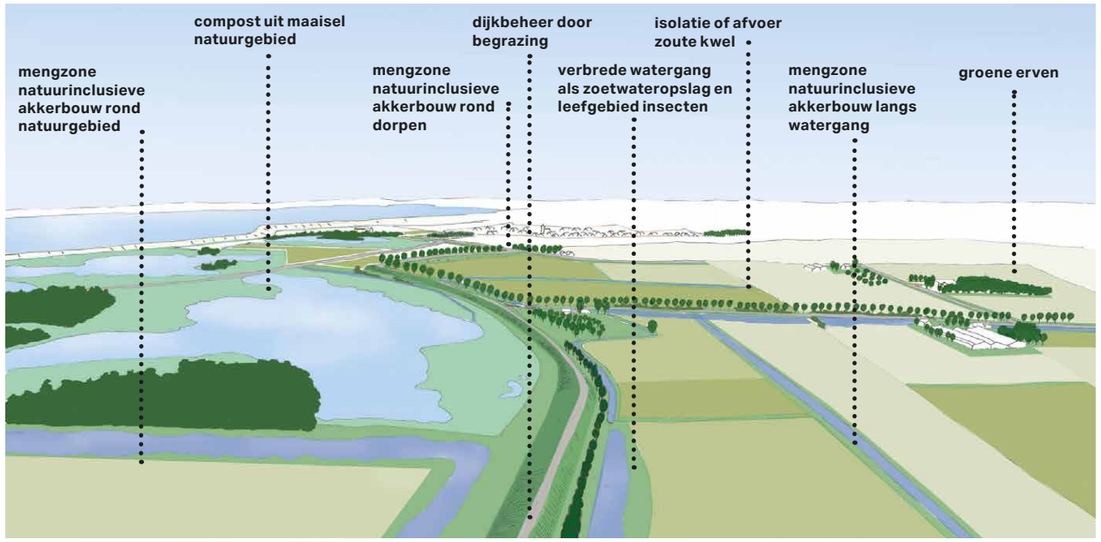

Mogelijke toekomst voor Dijkwater en omgeving

Volgende stappen en aanbevelingen

Het complexe watersysteem rond Dijkwater vraagt om een verdere verdieping, mét de agrariërs, in een breed samengesteld team. De gemeente onderzoekt of ten zuiden van Dijkwater een gebiedsstudie kan plaatsvinden in het kader van de integrale Fieldlabs van Broedplaats Zoet water, en vervult de rol van regisseur. Wellicht zijn aanwijzingen voor verbeteringen te vinden in de geschiedenis van het watersysteem. Het waterschap is eigenaar van wegen, waterlopen en dijken op Schouwen-Duiveland en is een onmisbare partner in dit pilotproject.
Dergelijke gebiedsstudies boren iets belangrijks aan; de lol en trots om het samen te doen.

Staatsbosbeheer staat open voor betere samenwerking met akkerbouwers. Natuurbeherende organisaties zijn voor akkerbouwers een interessante partner als ze experimenteerruimte kunnen bieden. Staatsbosbeheer heeft geen akkergronden in eigendom maar kan mogelijk met provincie of waterschap toch ruimte vinden.
Met Staatsbosbeheer en de gemeente Schouwen-Duiveland bespreken we het vervolg van deze studie. Een algemene aanbeveling is het optuigen van een Landschapsfonds dat financieel bijdraagt aan de vernieuwing van het landschap. Waterschap, gemeente en akkerbouwers kunnen deze steun goed gebruiken.